

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 333

Gospodarka regionalna w teorii i praktyce

Redaktorzy naukowi
Danuta Strahl, Andrzej Raszkowski,
Dariusz Głuszczyk

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Jadwiga Marcinek
Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz
Korektor: K.H. Kocur
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-492-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:
EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	9
Jacek Sołtys: Czynniki rozwojowe w dokumentach strategicznych miast powiatowych na obszarze peryferyjnym województwa pomorskiego	11
Małgorzata Markowska: Ocena zależności między rozwojem inteligentnym a odpornością na kryzys ekonomiczny w wymiarze regionalnym – przegląd badań.....	22
Małgorzata Golińska-Pieszyńska: Kreowanie i rozwój kapitału intelektualnego w łódzkiej sferze nauki	33
Artur Myna: Zmiany własnościowe a dekapitalizacja wielorodzinnych zasobów mieszkaniowych.....	42
Andrzej Raczyk, Sylwia Dołzblasz: Transgraniczne relacje współpracy i konkurencji podmiotów gospodarczych na pograniczu polsko-niemieckim	53
Marek Obrębalski: Kontrowersje wokół zintegrowanych inwestycji terytorialnych	63
Anna Golejewska, Damian Gajda: Ocena wykorzystania dotacji unijnych na podnoszenie i aktualizację kwalifikacji zawodowych osób pracujących w województwie pomorskim.....	71
Marta Kusterka-Jefmańska: Metodyka badań subiektywnej jakości życia – wybrane inicjatywy.....	81
Robert Krzemień: Zróżnicowanie przestrzenne w polityce badawczo-rozwojowej w układzie regionalnym w Polsce w okresie integracji europejskiej ..	90
Andrzej Raszkowski: Ranking krajów UE na przykładzie <i>The Europe 2020 Competitiveness Report</i>	101
Alicja Piątyszek-Pych, Joanna Wyrwa: Realizacja polityki rozwoju klastrów w wybranych regionach Polski	113
Iwona Maria Ładysz: Wpływ zmian koniunkturalnych na budżety metropolii w Polsce.....	125
Jacek Jagodziński, Jarosław Kłosowski: Innowacyjność w przedsiębiorstwach logistycznych w województwie dolnośląskim	135
Joanna Cymerman, Marcelina Zapotoczna: Rozkład obciążeń podatkowych na lokalnych rynkach nieruchomości – zarys problematyki.....	146
Małgorzata Okręglika: Problematyka finansowania partnerstwa publiczno-prywatnego przez sektor bankowy w Polsce.....	155
Marta Kusterka-Jefmańska, Bartłomiej Jefmański: Kwestionariusz pomiaru subiektywnej jakości życia mieszkańców regionów przygranicznych.....	165

Dorota Rynio: Uwarunkowania tworzenia nowego modelu polityki regionalnej w Polsce	173
Rozalia Sitkowska: Procedura wspomagania procesów decyzyjnych na szczeblu władz regionalnych w obszarze zaawansowanych technologii, z przykładem zastosowania w województwie mazowieckim.....	183
Zbigniew Piepiora: Finansowanie przeciwdziałania skutkom klęsk żywiołowych w województwie małopolskim (NUTS 2)	195
Jakub Hadyński: Regionalne aspekty konkurencyjności w relacji miasto – wieś	203
Katarzyna Iwińska: Kierunki i profil emigracji mieszkańców województwa dolnośląskiego na tle polskiej emigracji w latach 2002 i 2011	213

Summaries

Jacek Sołtys: Development factors in strategic documents of powiat capitals in peripheral areas of Pomeranian Voivodeship.....	21
Małgorzata Markowska: The assessment of relations between smart growth and resilience to economic crisis in regional perspective – research review.....	32
Małgorzata Golińska-Pieszyńska: Creation and development of intellectual capital in Lodz field of science	41
Artur Myna: Ownership changes and depreciation of the multifamily dwelling stock.....	52
Andrzej Raczyk, Sylwia Dolzblasz: Transborder relations of cooperation and competition among firms in the polish-german borderland.....	62
Marek Obrębalski: Controversies over integrated territorial investment.....	70
Anna Golejewska, Damian Gajda: The evaluation of the use of EU grants for improving and updating qualifications of employees in the Pomeranian Voivodeship	80
Marta Kusterka-Jefmańska: Methodology of the research on the subjective quality of life – a review of selected initiatives	89
Robert Krzemień: Spatial diversity of research and development policy in Poland's regional structure in the times of European integration.....	100
Andrzej Raszkowski: Ranking of EU countries based on the example of <i>Europe 2020 Competitiveness Report</i>	112
Alicja Piątyszek-Pych, Joanna Wyrwa: The implementation of the cluster development policy in the selected regions of Poland.....	124
Iwona Maria Ładysz: The impact of business changes on the budgets of the metropolises in Poland.....	134
Jacek Jagodziński, Jarosław Kłosowski: Innovation in logistics companies in the Lower Silesian Voivodeship	145

Joanna Cymerman, Marcelina Zapotoczna: Taxes incidence on the local real estate markets – an outline of issues.....	154
Małgorzata Okręglicka: The issues of financing public private partnership by the banking sector in Poland.....	164
Marta Kusterka-Jefmańska, Bartłomiej Jefmański: Questionnaire for measuring the subjective quality of life of border regions' inhabitants.....	172
Dorota Rynio: Determinants of creation of a new model of regional policy in Poland	182
Rozalia Sitkowska: Supporting procedure of the decision processes for regional authorities in the area of advanced technologies with the example of application in the Mazovian Voivodeship	194
Zbigniew Piepiora: Financing of the counteraction of natural disasters' effects in Lesser Poland Voivodeship (NUTS 2)	202
Jakub Hadyński: Regional aspects of competitiveness in relation rural area-town.....	212
Katarzyna Iwińska: Directions and profiles of emigrants from the Lower Silesian Voivodeship against Polish emigration in the years 2002-2011....	222

Jakub Hadyński

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

REGIONALNE ASPEKTY KONKURENCYJNOŚCI W RELACJI MIASTO – WIEŚ

Streszczenie: Problem badawczy podjęty w artykule obejmuje rozważania związane z konkurencyjnością obszarów wiejskich w ujęciu regionalnym. W artykule przedstawiono dynamiczny model regionalnej konkurencyjności obszarów wiejskich, który odnosi się do badań przeprowadzonych w 273 regionach na poziomie NUTS 2 w krajach Unii Europejskiej i wyodrębnionych z nich regionach wiejskich. Analizy przeprowadzono przy wykorzystaniu syntetycznego wskaźnika konkurencyjności. Wyniki badań wskazują na istotne regionalne zróżnicowanie konkurencyjności w UE, przy czym różnice te występują zarówno w ujęciu krajów, jak i regionów, determinowane przez różne czynniki określające to zjawisko.

Słowa kluczowe: zróżnicowanie regionalne, obszary wiejskie, konkurencyjność.

DOI: 10.15611/pn.2014.333.20

1. Wstęp

Problem badawczy zidentyfikowany w artykule dotyczy roli obszarów wiejskich w kształtowaniu konkurencyjności regionalnej. Podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, jakie czynniki i w jakim zakresie wpływają na konkurencyjność regionalną w relacji miasto – wieś. Obserwacja współczesnych warunków gospodarczych w kontekście koncepcji rozwoju terytorialnego, w których dominującym atrybutem staje się konkurencyjność, i wynikające stąd wnioski co do istotnej roli obszarów wiejskich w gospodarczych strukturach regionalnych wskazują, że obszary te dają nowe możliwości rozwoju i mogą determinować osiągnięcie wyższej pozycji konkurencyjnej przez jednostki terytorialne [por. Porter i in. 2004; EDA 2004; Hadyński 2008].

W przeszłości polityka publiczna dokonała uproszczeń w różnicowaniu działań w układzie miasto – wieś. W odniesieniu do obszarów wiejskich dominowała tendencja do traktowania ich jako obszaru jednorodnego, z jednolitymi problemami i możliwościami. Kwestie związane z badaniami dotyczącymi konkurencyjności obszarów wiejskich często nadal oddzielane są od badań obejmujących konkurencyjność obszarów miejskich (metropolitalnych). Podział taki przeprowadzają zarówno badacze, jak również różne instytucje publiczne. Problemy zasadności podziału

w badaniach na obszary wiejskie i miejskie odnoszą się także do wątpliwości, czy taki podział ułatwia bądź utrudnia skuteczną politykę rozwoju społeczno-gospodarczego na obszarach wiejskich [Ketels 2004]. W tym ujęciu niektórzy badacze [Porter i in. 2004] twierdzą, że brak jasnej strategii rozwoju obszarów wiejskich może być objawem większego problemu, dotyczącego postrzegania natury rozwoju obszarów wiejskich, w którym wymagane jest stosowanie specyficznych narzędzi i metod. Jednocześnie można zauważyć zbyt intensywne przywiązanie do niwelowania problemów obszarów wiejskich w kontekście zmian w rolnictwie, podczas gdy w rzeczywistości każdy obszar wiejski ma inne aktywa [OECD 2001]. W efekcie wdrażane są polityki, a wraz z nimi funkcjonują instytucje, które nie są odpowiednio przygotowane do wyzwań rozwojowych związanych z obszarami wiejskimi.

Współczesne procesy społeczno-gospodarcze i wydarzenia polityczne wymuszają poszukiwanie nowych możliwości podnoszenia konkurencyjności regionalnej. W tym ujęciu wiele prac badawczych obejmujących zjawiska konkurencyjności wskazuje, że w zasadzie na całym świecie działania w zakresie poprawy wyników ekonomicznych na terenach wiejskich dają znikome lub wręcz żadne wyniki. Problem ten stał się istotnym wyzwaniem w badaniach konkurencyjności obszarów wiejskich [por. Kłodziński 1997; Heffner 2000; Kłodziński 2000; Kołodziejczyk 2003; Wilkin 2008; Heffner 2011a, b]. Duże znaczenie zyskały różne koncepcje rozwojowe, a wśród nich idea wielofunkcyjnego rolnictwa [szerzej: Wilkin 2010] czy koncepcja wielofunkcyjności obszarów wiejskich. Kategorie te, będące nadal w fazie kształtowania [por. Perraud 2003], istotnie wpływają na strukturalne dostosowania w rolnictwie, a także na zmiany kierunków w polityce rozwoju obszarów wiejskich.

Głównym narzędziem, a zarazem cechą polityki rozwoju obszarów wiejskich i tym samym wzmocnienia ich konkurencyjności (zwłaszcza w krajach rozwiniętych) jest przechodzenie od podejścia sektorowego do podejścia terytorialnego, co w konsekwencji powoduje, że cele rozwoju obszarów wiejskich korespondują z celami rozwoju terytorialnego na poziomie regionalnym i lokalnym. Taki kierunek działań wspierany jest przez innowacje i rozwój nowych technologii, które już obecnie i także w przyszłości będą miały istotne znaczenie dla rozwoju konkurencyjności regionalnej, w tym szczególnie obszarów wiejskich. Więcej uwagi poświęca się lokalnym uwarunkowaniom i sposobom generowania nowych przewag konkurencyjnych, m.in. w odniesieniu do działań o charakterze społecznym, kulturalnym lub związanych ze środowiskiem czy tradycyjnymi produktami lokalnymi [OECD 2001]. Działania te można określić jako podejście typu *top-down*, które uzupełniane jest przez podejście oddolne (*bottom-up*), wynikające z konieczności opracowania skuteczniejszych i lepiej dostosowanych form aktywizacji obszarów wiejskich. Powstają w ten sposób nowe możliwości wykorzystania wewnętrznych zasobów. Podejścia *top down* i *bottom-up* mają swoją genezę w działalności podmiotów gospodarczych i technik zarządzania sprzedają [Kotler 1991; Dittmann 2004].

W procesie upodmiotowienia regionów w polityce rozwoju podejścia te zostały adaptowane na poziom wdrażania polityki rozwoju regionalnego. Obecnie coraz

częściej podkreśla się ich znaczenie w rozwoju obszarów wiejskich, czego wyrazem jest m.in. polityka Unii Europejskiej w zakresie wspierania inicjatyw oddolnych (typu *bottom-up*) w rozwoju terytorialnym, np. program Leader czy Regionen Activ. Takie podejście wymaga decentralizacji administracji i polityki w celu wypracowywania metod osiągania celów na tym poziomie. Wyrazem decentralizacji odpowiedzialności i dostosowywania polityki rolnej w ramach II filaru do bieżących potrzeb na poziomie krajowym i regionalnym są specjalne programy rozwoju obszarów wiejskich (PROW), stanowiące II filar WPR [Hadyński 2010]. Wprowadzone instrumenty (*non-accompany ingmeasures*¹ i *accompany ingmeasures*²) oferujące połączenie płatności z rozwojem specyficznych programów mających na celu aktywizację [Ribbe 2003] sektora rolnego oraz obszarów wiejskich wpływają na wyższą konkurencyjność tych obszarów. W konsekwencji jest to działanie popierające propozycję rozwoju obszarów wiejskich w odniesieniu do specyfiki poziomu regionalnego i geograficznego [Dwyer i in. 2002]. Biorąc pod uwagę różnorodność obszarów wiejskich, polityka ich rozwoju musi być ustalona na poziomie lokalnym i regionalnym, a nie na szczeblu państwowym lub krajowym [Ketels 2004]. Jest to konsekwencją występowania szeregu czynników wpływających na zakres, tempo oraz kierunki zmian zachodzących w obszarach wiejskich, które różnią się poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego, jakością życia, potencjałem oraz podatnością na zmiany w skali lokalnej [Heffner 2007], co bezpośrednio przekłada się na sytuację w regionach. W tym ujęciu należy wspomnieć, że zmiana paradygmatu w zakresie zarządzania polityką rozwoju obszarów wiejskich [OECD 2006] powoduje uzupełnienie tradycyjnego ujęcia branżowego polityki przez strategie bardziej zintegrowane, które mają charakter regionalny.

Właśnie w ten sposób należy rozpatrywać konkurencyjność obszarów wiejskich i ich relacje względem miast. Zmiany zachodzące na płaszczyźnie politycznej, powodują m.in. zwrot ku neoendogennemu rozwojowi obszarów wiejskich [Ray 2006] i zintegrowanemu rozwojowi tych terenów [Giessen, Böcher 2008], które w dużej mierze budowane są wokół teorii opartych na koncepcji zarządzania regionalnego jako płaszczyzny ułatwiającej przestrzenne planowanie w ramach wielu instytucji i podmiotów społeczeństwa obywatelskiego.

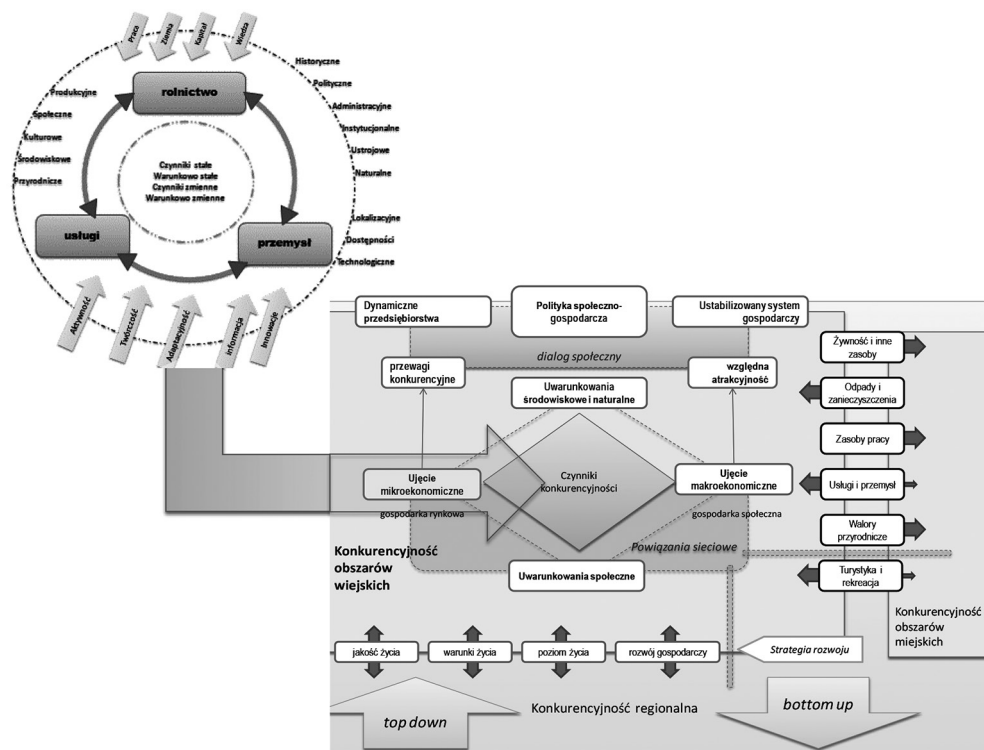
2. Materiał i metodyka badań

Przedstawione rozważania stały się pretekstem do podjęcia próby identyfikacji czynników wpływających na konkurencyjność obszarów wiejskich i ich relacji do obszarów miejskich w układzie regionalnym. W pracy przyjęto następującą hipotezę

¹ Wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych, wsparcie dla młodych rolników, szkolenia, przetwarzanie i marketing.

² Programy rolno-środowiskowe, obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania ONW, zalesianie gruntów rolnych, wcześniejsze emerytury.

badawczą: podnoszenie konkurencyjności regionalnej obejmuje działania skierowane do miast i terenów wiejskich, przy czym wymaga specyficznych instrumentów i metod rozwoju obszarów wiejskich. Założono, że na konkurencyjność obszarów wiejskich, podobnie jak na konkurencyjność regionalną, istotny wpływ ma wiele czynników, zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Często są one konfiguracją różnych zasobów i szczególnych właściwości, takich jak warunki i zasoby naturalne, w tym klimat, ukształtowanie powierzchni, jakość gleb, lokalizacja, związana z tym bliskość rynków, struktura gospodarcza, dziedzictwo przemysłowe, historyczne, a także kultura, kapitał ludzki, społeczny, które mają duży udział w kształtowaniu trajektorii rozwoju. Pomędzy nimi zachodzą specyficzne interakcje, których charakter jest często inny w różnych regionach, a to wymusza konieczność indywidualnego podejścia w planowaniu rozwoju. Określenie celu oraz przegląd czynników konkurencyjności pozwala podjąć próbę jej oceny, co może służyć optymalizacji działań w kierunku jej wzrostu.

Rys. 1. Dynamiczny model konkurencyjności obszarów wiejskich

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Hirschmann 1997; Nadin, Stead 2000].

W badaniach określono jeden z aspektów konkurencyjności (rys. 1), dotyczący jakości życia. Wskaźnik ten obliczono w oparciu o dane Eurostatu [2010] na podsta-

wie zmodyfikowanego indeksu Human Development Index (2010), biorąc pod uwagę: średni wskaźnik oczekiwanej długości życia kobiet oraz mężczyzn (lata 2008-2010), procentowy udział osób w wieku 25-64 lata, które uzyskały wykształcenie średnie i wyższe oraz biorących udział w dalszej edukacji (do ogółu mieszkańców), średni dochód narodowy *per capita* w USD, według parytetu nabywczego waluty (PPP USD), a także indeks innowacyjności składający się na Regional Competitiveness Index (2010). Analizie poddano 273 regiony na poziomie NUTS 2 oraz wyodrębnione z nich regiony typowo wiejskie w UE (na podstawie danych statystycznych zidentyfikowano 131 tego typu regionów). Za regiony typowo wiejskie przyjęto te, w których obszary przeważająco wiejskie (wg klasyfikacji OECD) spełniają jedno z następujących kryteriów: stanowią 50% powierzchni, zamieszkuje je powyżej 50% mieszkańców (118 regionów NUTS 2), skupiają ponad 30% zatrudnionych, wytwarzają w skali regionu ponad 30% PKB *per capita* (8 jednostek), są miejscem pracy powyżej 30% mieszkańców do zatrudnionych ogółem (5 regionów).

Zidentyfikowane cechy określające konkurencyjność poddano normalizacji, co pozwoliło w oparciu o metodę bezwzorcową wyznaczyć wartości syntetyczne. Przyporządkowano jednostki statystyczne o określonych wartościach badanych cech do odpowiednich przedziałów klasowych, a następnie zliczając je w ramach danego przedziału klasowego, uzyskano liczebności częściowe [por. Zeliaś 2004]. Na podstawie przeprowadzonych badań sformułowano hipotetyczny model regionalnej konkurencyjności obszarów wiejskich.

3. Wyniki badań

Na podstawie badań można stwierdzić, że najwyższą konkurencyjnością, mierzoną jakością życia, charakteryzują się regiony skandynawskie oraz państwa inicjujące powstanie EWG, które wyróżnia wysoki poziom życia. Taka sytuacja jest skutkiem rozwoju gospodarczego, przekładającego się na wartości wskaźnika PKB, oraz innowacji, będących istotnym miernikiem konkurencyjności w ramach opracowanego wskaźnika. Można też wysunąć podstawowe wnioski dotyczące sytuacji w badanych regionach, a mianowicie regiony są istotnie zróżnicowane pod względem konkurencyjności i rozwoju, co skutkuje polaryzacją przestrzeni UE w ujęciu terytorialnym. Przesuwając się w UE z północy na południe, można zaobserwować spadek konkurencyjności oraz pogarszanie się jakości życia w regionach. Regiony wiejskie, w których występuje najniższa jakość życia, są zlokalizowane peryferyjnie względem centrum, przy czym przeważają w południowej części UE. Problemy niskiej konkurencyjności opartej na wskaźniku jakości życia występują we wschodnich regionach UE, w pasie państw Łotwa, Litwa, południowo-wschodnia część Polski, wschodnia Słowacja, Węgry, Rumunia oraz Bułgaria. Najniższą konkurencyjnością charakteryzują się regiony w Bułgarii i Rumunii. Przeprowadzone badania stały się przesłanką do wyznaczenia hipotetycznego modelu konkurencyjności regionalnej w ujęciu relacji obszary wiejskie – obszary miejskie.

Dynamiczny model konkurencyjności obszarów wiejskich oparty został na trzech podstawowych komponentach zrównoważonego rozwoju: gospodarce (uwarunkowania mikro- i makroekonomiczne), społeczeństwie i środowisku (uwarunkowania środowiskowe i naturalne). W tym układzie konkurencyjność jest kształtowana przez czynniki, które można określić jako czynniki stałe, czyli takie, które w sposób ciągły są związane z danym obszarem (np. klimat, ukształtowanie terenu), lub stałe warunkowe, które mogą ulec zmianie w długiej perspektywie czasowej (np. położenie względem ośrodków wzrostu). Są to także czynniki zmienne i warunkowo zmienne. Ich identyfikacja i pomiar sprzyjają możliwości określenia ich optymalnego rozkładu, co pozwala na świadome kształtowanie konkurencyjności. Wymienione czynniki wpływają na konkurencyjność obszarów wiejskich i miejskich, przy czym można zidentyfikować odmienne uwarunkowania rozwoju w wymienionych dwóch kategoriach.

Na płaszczyźnie wieś – miasto zachodzą dynamiczne procesy wymiany dóbr materialnych i wartości. Na rys. 1 przedstawiono podstawowe ujęcia rozpatrywania czynników wpływających na konkurencyjność obszarów wiejskich. Można je ujmować w odniesieniu do trzech sektorów: rolnictwa, przemysłu i usług. Wówczas istotne znaczenie dla obszarów wiejskich będzie miał sektor rolniczy, a w ujęciu czynników produkcji – ziemia. Są to jednocześnie elementy, które zasadniczo odróżniają obszary wiejskie od miejskich. Wiąże się to także z kierunkiem przepływów zasobów, towarów i wartości pomiędzy tymi sferami. Rysunek 1 przedstawia wybrane kategorie powiązań wewnątrzsystemowych pomiędzy obszarami wiejskimi i miejskimi oraz najważniejsze kierunki przepływu zasobów i dóbr pomiędzy tymi dwoma agregatami, tworzącymi ogólnie dynamiczny układ regionalnej konkurencyjności. W realizacji wieś – miasto tereny wiejskie są głównym dostarczycielem żywności (właściwie surowców do produkcji żywności) i zasobów pierwotnych, stanowią także rezerwuar walorów przyrodniczych. W przepływach z obszarów miejskich do wiejskich dominują usługi i przemysł.

Przedstawiony model wskazuje też ważny element, jakim jest sytuacja mikroekonomiczna, w której istotne znaczenie ma działalność podmiotów gospodarczych dążących do uzyskania przewagi konkurencyjnej na rynku. Z drugiej strony, w ujęciu makroekonomicznym, podmioty władzy publicznej prowadzą do uzyskania wyższej atrakcyjności obszaru, zarówno dla inwestorów, jak i obecnych oraz potencjalnych mieszkańców. Parametry konkurencyjności w ujęciu publicznym obejmują kwestie jakości, poziomu i warunków życia, zapewniających dobrobyt społeczny [Ostasiewicz 2004]. Natomiast w ujęciu rynkowym obejmują cele funkcjonowania podmiotów gospodarczych. Efektem jest ustabilizowany system gospodarczy.

Wyróżnione zostały również podstawowe cele, do których realizacji dąży się w rozwoju regionalnym, a które dotyczą rozwoju obszarów wiejskich. Są to: jakość, warunki (związane z dostępnością zdobyczy cywilizacji) i poziom życia (mierzony kategoriami dochodowymi) oraz rozwój gospodarczy, którym sprzyja odpowiednio przygotowana i wdrażana strategia rozwoju. Są one zbieżne z celami rozwoju w od-

niesieniu do obszarów miejskich oraz na poziomie regionalnym. Podlegają jednocześnie wpływom polityki *top down* i *bottom-up*.

Przeprowadzony przegląd czynników nie wyczerpuje listy wszystkich elementów wpływających na konkurencyjność obszarów wiejskich, pozwala jednak na konstatację, że w zależności od sytuacji i zaawansowania rozwoju społecznego i ekonomicznego danego regionu konkurencyjność ma różne źródła i przyczyny.

W ujęciu przeprowadzonych rozważań można przyjąć, że w obliczu nowych zjawisk w teorii rozwoju regionalnego tradycyjne czynniki rozwoju: praca, ziemia i kapitał, ustępują miejsca wiedzy, czyli tej części gospodarki, która kształtuje się pod dominującym wpływem nauki. Coraz częściej pojawiają się stwierdzenia, że mamy do czynienia z kolejną falą Kondratiewa [por. Bartkowiak 2008; Stryjakiewicz 2001; Allen 1975], czyli kolejnym cyklem koniunkturalnym, który odzwierciedla fale rozwoju ekonomicznego i społecznego wywołane innowacjami o zasadniczym znaczeniu. Wzrastające znaczenie gospodarki opartej na wiedzy, jako zdolności kreowania i wykorzystania działania czynników, które determinują występowanie i rozwój gospodarki opartej na wiedzy, daje nowe spojrzenie na konkurencyjność w stosunku do klasycznych teorii Portera [2001]. Dlatego konkurencyjność w ujęciu obszarów wiejskich odnosić należy do potencjalnych czynników rozwoju gospodarki opartej na wiedzy oraz zastosowaniu nowoczesnych technologii, dających w efekcie nową wartość dodaną, zarówno w warstwie społecznej, jak i gospodarczej, co ostatecznie daje uzyskanie przewagi konkurencyjnej. Nasuwa się ogólny wniosek, że współcześnie istotną rolę w podnoszeniu konkurencyjności, zarówno regionów najbardziej rozwiniętych, jak i tych zapóźnionych, ma kapitał ludzki. Będąc siłą napędową rozwoju, wpływa na kształtowanie otoczenia i z tego punktu widzenia jest najważniejszym ogniwem podnoszenia konkurencyjności. W układzie wieś – miasto zawsze obszary wiejskie były podstawowym źródłem zasobów pracy dla miast, przy czym obecnie proces ten w krajach wysoko rozwiniętych zostaje odwrócony. W tych krajach mieszkańcy miast migrują na tereny wiejskie, wnosząc do ich rozwoju kapitał ludzki i społeczny. Pozyskanie oraz utrzymanie tego kapitału jest decydujące dla dalszego rozwoju, a jednocześnie wymaga działań władzy publicznej w zakresie kształtowania wysokiej jakości życia.

4. Podsumowanie i wnioski

W niniejszym artykule podjęto próbę oceny roli i wpływu obszarów wiejskich w kształtowaniu konkurencyjności regionalnej. Identyfikacja celów rozwoju obszarów wiejskich oraz przegląd czynników determinujących zwiększanie ich konkurencyjności nasuwa wniosek, że działania te są spójne z celami rozwoju w ujęciu regionalnym. Podsumowując, można przyjąć, że konkurencyjność obszarów wiejskich ma wiele cech wspólnych z konkurencyjnością opisującą rozwój regionalny. Przeprowadzone rozważania wskazują jednak, że występują istotne czynniki rozwo-

ju, różnicujące obszary wiejskie i miejskie w odniesieniu do procesu podnoszenia konkurencyjności. Ponadto można sformułować następujące wnioski:

- Obszary wiejskie mają duże znaczenie w zakresie podnoszenia konkurencyjności regionalnej. Z rozważań związanych z modelem konkurencyjności miasto – wieś wynika, że w układzie regionalnym rozpatrywanie konkurencyjności powinno uwzględniać specyficzne cechy obszarów wiejskich, związane głównie z ziemią jako czynnikiem produkcji.
- Specyfiką rozwoju regionalnej konkurencyjności obszarów wiejskich jest przechodzenie od szczególnego podejścia, związanego polityką rolną, do ujęcia terytorialnego. W ujęciu modelu konkurencyjności obszarów wiejskich można przyjąć, że konkurencyjność w przypadku obszarów wiejskich uzależniona jest w szerszym zakresie od kwestii przyrodniczo-środowiskowych i uwarunkowana dotychczasowym, sektorowym podejściem do ich rozwoju.
- Zróżnicowanie regionalne obszarów wiejskich wymaga odmiennych działań kreujących ich rozwój, przy czym szczególnie ważne są inicjatywy oddolne, realizowane przez społeczność lokalną, która skutecznie identyfikuje i wykorzystuje potencjał wewnętrznych zasobów. Sposobem przyspieszenia rozwoju tych terenów są nowe koncepcje polityczne, których zastosowanie może wpływać na ich konkurencyjność.
- Przeprowadzone badania wskazują, że w UE występuje istotne zróżnicowanie konkurencyjności w regionalnym ujęciu, mierzonej jakością życia. Wzrost konkurencyjności powinien prowadzić do przyspieszenia tempa wzrostu gospodarczego, i na odwrót – wzrost stymuluje konkurencyjność.

Z punktu widzenia przeprowadzonych analiz można potwierdzić przyjętą hipotezę. Należy stwierdzić, że podnoszenie konkurencyjności regionalnej obszarów wiejskich wymaga specyficznych instrumentów i działań w odniesieniu do zasobów czynnika ziemia. Odróżnia je to zasadniczo od instrumentów stosowanych w przypadku rozwoju obszarów miejskich. Określenie podstawowych parametrów konkurencyjności regionalnej daje przesłanki do podjęcia badań zróżnicowanych potrzeb występujących w obszarach wiejskich i miejskich, czego konsekwencją staje się określenie różnych typów tych obszarów. Podejście to może stanowić podstawę do aplikacji zróżnicowanej polityki wspierania konkurencyjności. Jednocześnie podstawą rozwoju terytorialnego powinny być identyfikacja czynników rozwoju i analiza ich potencjału.

Przedstawiony przegląd czynników kształtujących rozwój konkurencyjności obszarów wiejskich staje się niejako listą rekomendacji dla kształtowania polityki rozwoju konkurencyjności terytorialnej, w tym obszarów wiejskich.

Literatura

- Allen R., *Teoria makroekonomiczna. Ujęcie matematyczne*, PWN, Warszawa 1975.
- Bartkowiak R., *Historia myśli ekonomicznej*, PWE, Warszawa 2008.
- Dittmann P., *Prognozowanie w przedsiębiorstwie*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2004.
- Dwyer J., Baldock D., Beaufoy G., Bennett H., Lowe P., Ward N., *Europe's Rural Futures: The Nature of Rural Development II, Rural Development in an Enlarging European Union*. London: IEEP, 2002, IEEP, London 2002.
- EDA (U.S. Economic Development Administration), Raport *Highlights from the Porter rural report – Competitiveness in rural U. S. regions: Learning and research agenda*. EDA Update. www.eda.gov/ImageCache/EDAPublic/documents/pdfdocs/edaupdate_5f0304_2ehtml/v1/edaupdate_5f0304_2004.
- Giessen L., Böcher M., *Integrated Rural Development Policy in Germany and its Potentials for new Modes of Forest Governance*, Institut für Wald-, Umwelt- und Ressourcenpolitik Universität für Bodenkultur, Wien 2008.
- Hadyński J., *The new challenges for rural development policy in Poland*, [w:] *Studies of economic and social processes*, red. T. Babiak, WWSSE, Środa Wielkopolska 2010.
- Hadyński J., *Warunki trwałego rozwoju regionalnego w podejściu Leader*, Wydawnictwo Akademii Rolniczej w Poznaniu, Poznań 2008.
- Heffner K., *Kreacja ośrodków wielofunkcyjnego rozwoju na obszarach wiejskich*, „Wieś i Rolnictwo” 2000, nr 2.
- Heffner K., *Problemy zagospodarowania przestrzeni wiejskiej*, [w:] *Rozwój obszarów wiejskich w Polsce. Diagnozy, strategie, koncepcje polityki*, red. I. Nurzyńska, M. Drygas, Wydawnictwo IRWIR PAN, Warszawa 2011.
- Heffner K., *Rozwój społeczno-gospodarczy obszarów wiejskich. Definicje – Uwarunkowania – Zależności – Czynniki – Skutki. Badania zróżnicowania rozwoju obszarów wiejskich*, [w:] *Zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich a zróżnicowanie dynamiki przemian*, red. A. Rosner, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa 2007.
- Heffner K., *Znaczenie drugich domów w rozwoju obszarów wiejskich. Założenia badawcze: cele, hipotezy, obszar badania*, [w:] *Drugie domy w rozwoju obszarów wiejskich*, red. K. Heffner, A. Czarnecki, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa 2011a.
- Heffner K., *Wielofunkcyjność obszarów wiejskich w Polsce – rzeczywistość czy mit? Ewolucja zagospodarowania przestrzeni wiejskiej*, [w:] *Obszary wiejskie. Wielofunkcyjność, migracje, nowe wizje rozwoju*, red. W. Kamińska, K. Heffner, „Studia KPZK PAN” 2011b, t. 133.
- Hirschmann K., *Die die Verbesserung der Internationalen Wettbewerbsfähigkeit im Magischen Viereck des Transformationsprozesses*, Verlag Arno Spitz GmbH, Berlin 1997.
- Ketels C., *Competitiveness in Rural Regions*, Economic Development America, 2004, <http://www.google.pl/l?sa=t&trct=j&q=&escr=s&source=web&cd=5&ved=0CEsQFjAE&url=http%3A%2F%2Fru-ralarts.museum.msu.edu%2Fresources%2Fedasummer2004.pdf&ei=awjDU6n-M-fi4QTO6oCQ-CA&usg=AFQjCNFObuSFo1p5ktDIqcZsW8GQHn-JUG&bvm=bv.70810081,d.bGE>.
- Kłodziński M., *Doświadczenia krajów członkowskich Unii Europejskiej w zakresie strategii wielofunkcyjnego rozwoju wsi*, [w:] *Możliwości wielofunkcyjnego rozwoju wsi polskiej w kontekście integracji z UE*, red. A. Stasiak, Wydawnictwo Naukowe PWN, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, t. CX, Warszawa 2000.
- Kłodziński M., *Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich w Polsce i krajach Unii Europejskiej*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 1997.
- Kołodziejczyk D., *Indywidualne gospodarstwa rolne o orientacji rynkowej jako element konkurencyjności obszarów wiejskich*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 983, t. 1, UE, Wrocław 2003.

- Kotler P., *Marketing Management*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New York 1991.
- Nadin V., Stead D. (red.), *Interdependence between urban and rural areas in the West of England*, Center for Environment and Planning Working Paper 59, University of the West of England, Bristol, <http://www.uwe.ac.uk/fbe/cep/woe/content/htm>. Greystone 2000.
- OECD, *Territorial Indicators of Employment. Focusing on Rural Development*, <http://www.oecd.org/>, Paryż 1994.
- OECD, *Territorial Outlook*. Paris: OECD (2001), Reference to Chapter 9: Rural Trends and Policy Issues. http://www.oecd.org/findDocument/0,2350,en_2649_34419_1_119699_1_1_37429,00.htm, 2001.
- OECD, *The new rural paradigm: Policies and governance*, OECD, Paris 2006.
- Ostasiewicz W., *Badania jakości życia z perspektywy historycznej*, [w:] *Ocena i analiza jakości życia*, red. W. Ostasiewicz, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2004.
- Perraud, D., *Les ambiguïtés de la multifonctionnalité de l'agriculture*, "Economie Rurale" 2003, no. 273-274 (45-60).
- Porter M.E., *Regions and the new economics of competition*, [w:] *Global City Regions*, red. A.J. Scott, Blackwell, Oxford 2001.
- Porter M.E., Ketels C.H., Miller K., Bryden R.T., *Competitiveness in Rural U.S. Regions: Learning and Research Agenda*, Institute for Strategy Competitiveness Harvard Business School, Economic Development Administration, Washington D.C. 2004.
- Ray C., *Neo-endogenous rural development in the EU*, [w:] *Handbook of Rural Studie*, red. P. Cloke, T. Marsden, P. Mooney, SAGE Publications, London 2006.
- Ribbe L., *Observations on the Environmental Compatibility of the EU Agricultural Budget, Euronatur/ABL. The potential environmental impacts of the CAP reform agreement* (Tomy report No GRP-P-172, 2003), Final Report for Department for Environment, Food and Rural Affairs, GFA-RACE Partners Limited in association with IEEP, 2003.
- Stryjakiewicz T., *Teoria usieciowienia (networking) w badaniach przestrzenno-ekonomicznych*, [w:] *Koncepcje teoretyczne metody badań geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej*, red. H. Rogacki, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2001.
- Wilkin J., *Wielofunkcyjność rolnictwa i obszarów wiejskich*, [w:] *Wyzwania przed obszarami wiejskimi i rolnictwem w perspektywie lat 2014-2020*, red. M. Kłodziński, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Warszawa 2008.
- Wilkin J., *Wielofunkcyjność rolnictwa – nowe ujęcie roli rolnictwa w gospodarce i społeczeństwie*, [w:] *Wielofunkcyjność rolnictwa. Kierunki badań, podstawy metodologiczne i implikacje praktyczne*, red. J. Wilkin, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa 2010.
- Zeliaś A. (red.), *Poziom życia w Polsce i krajach Unii Europejskiej*, PWE, Warszawa 2004.

REGIONAL ASPECTS OF COMPETITIVENESS IN RELATION RURAL AREA-TOWN

Summary: This paper discusses the measurement of competitiveness at a regional level. This study refers to regions belonging to the second level NUTS 2 in the European Union. The analysis was conducted using the synthetic indicator of competitiveness. Thus, 273 NUTS 2 regions were taken into consideration along with 32 typically rural regions identified in this study. The results of this study indicate significant regional diversification in the competitiveness in the EU. The dissimilarities exist at the level of countries, NUTS 2 regions, as well as at the EU's typical rural regions. The regional level indicator is spatially correlated.

Keywords: regional diversification, rural areas, competitiveness.